

ՄԵԼԻԿ

Տարեկան 10 րոպե, կես տարեկան 6 րոպե:

Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի նամակները:

Ոտարարությունները գրվում են ուղղակի:

Թիֆլիս. թիֆլիսյան «Մուսակ»:

Խմբագրությունը բաց է առաջին 10—2 ժամ

(Բացի կիրակի և տոն օրերից):

Հայտարարությունները ընդունվում են առանց վճարի:

Հայտարարությունները համար վճարում են:

Խմբագրությունը բաց է 2 կոպեկով:

Մ Շ Ա Կ

ԼՐԱԳԻՐՆ ԿԱՐԵԼԻ Է ԳՐԱԵԼ

Կ Է Ս Տ Ա Ր Ո Վ

Այսինքն յուրիս 1-ից ներկայ 1881 թվի, մինչև յուրիս 1-ը 1882 թվի:

Բաժանորդութեան գինը 6 րոպե է: Գրվելու համար պէտք է ուղղակի գիմել խմբագրութեանը հետեւել հասցեով. Թիֆլիս, թիֆլիսյան «Մուսակ»:

ԲՈՎԱՆԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ներսէս պատրիարքի հրաժարականի յետ առնելու: ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՐԵՐ, ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, ԱՆՊԼԱՆ, ՀԱՅԵ և յայնք, ՆԱՄԱԿ ԹԻՐԵՔԻԱՅԻՆ: ՀԵՌԱՎԻՐՆԵՐ: ՅԱՅԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՍՊԵՐԵՐՈՐԴԻ ՆԱՆԱՆԳԻ ՈՒՍՈՆԵՐՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎՈՐԴՈՒԹԻՒՆ:

ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐԿԻ ԼՐԱԳՐԱԿԱՆԻ ՅԵՏ ԱՌՆԵԼԸ

Ինչպէս հայտնի է մեզ մեր Կ. Պոլսի մշտական թղթակից Հայկակ, Ներսէս սրբազանը վերջապէս յետ առաւ իր հրաժարականը, ուրեմն նա կրկին պատրիարք է: Թիւրքաց հայերի այժմեան ձգնաժամի մէջ դա շատ ուրախալի բան է, որ Ներսէսը կը մնայ պատրիարքական աթոռի վրա, որ կրկին նա կը զեկավարի հայոց խնդիրը, որ այդ ամենքից սիրված և փորձված մարդը կը ներկայացնէ դարձեալ թիւրքաց հայերի շահերը Բ. Գրան և Եւրոպայի առջև:

Դա կը լինէր ամենամեծ դժբաղդութիւն, եթէ թիւրքաց հայերի համար այդ

տեսակ ծանր, նշանաւոր և վճռողական լուսնի տակ Ներսէս պատրիարքը յետ քաշվէր իր պաշտօնից, որ նա այդքան պատուով տարաւ երկար տարիների ընթացքում:

Աւելորդ է քննել այժմ թէ պատրիարքի ժամանակաւոր հրաժարականը ինչ պատճառներից առաջ եկաւ. արդեօք ազգային ժողովի խնդրանքներն էին ստիպել Ներսէսին իր հրաժարականը տալու, թէ այդ հրաժարականը մի տեսակ բողոք էր թիւրքաց կառավարութեան դէմ, որ վերջին ժամանակները աւելի և աւելի յամառութեամբ սկսեց անտես տունել իր հպատակ հայերի իրաւացի պահանջները, զիտմամբ մոռացութեան էր տալիս Հայաստանի վերանորոգութիւնների խնդիրը և արուեստական կերպով յարուցանում էր քիւրդերի շարժումը հայոց ինքնավարութեան հարցը կատարելապէս խեղդելու համար: Գուցէ երկու պատճառներն էլ նշանակութիւն ունենան, բայց մեր կարծիքով վերջինը աւելի մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ պատրիարքի վճռողական քայլի վրա:

Եւ ճշմարտ, վերջին ժամանակները եւրեք եւրոպական պետութիւններից, որոնք ամենից շատ էին հոգում Բերլինի դաշնագրի 61-որդ յօդուածի անյապաղ իրագործման մասին, Ռուսաստանը և Անգլիան ըզրազված էին իրանց ներքին զործերով, իսկ Ֆրանսիան, Տունիսի պատերազմից առաջ ոչ թէ միայն չէր դիմել Բերլինի փոխարին վերաբերութեամբ, բայց մինչև անգամ սկսեց թշնամական կերպով վերաբերվել դէպի յունաց և չէրնօգորիական խնդիրները, այդպիսով թիւրքայի կողմը պահելով: Այժմ Անգլիան և Ռուսաստանը կրկին սկսում են ուշադրութիւն դարձնել

թիւրքաց Հայաստանի վերանորոգութիւնների խնդրի վրա, իսկ Ֆրանսիայի բարեկամական յարաբերութիւնները Բ. Գրան հետ սաստիկ խանգարվեցան: Ֆրանսիան որ հաւատացած էր թէ կատարելապէս հաստատուել է իր տիրապետութիւնը Ալժիրի վրա, այժմ երբ Ալժիրիայում ապստամբութիւն ծագեց, համոզվում է որ մահմետական աշխարհը երբեք չի ենթարկվի լուսաւորութեան ոյժին և քաղաքակրթութեան ազդեցութեանը, քանի որ թիւրքական ղոյունութիւն կունենայ: Ֆրանսիան այժմ փոշմանված կը լինի թիւրքային իր տուած պաշտպանութեան մասին յունաց և չէրնօգորիական հարցերի վճռելու ժամանակ: Թող Ֆրանսիան համոզվի այժմ, որ ամբողջ աշխարհի մահմետականները միշտ խռովարար կը լինեն ընդհանուր մարդկային քաղաքակրթութեան դէմ, քանի որ կիմանան թէ թիւրքական ղոյունութիւն ունի, թէ Ստամբուլի մէջ նստած է Մահմետի յաջորդը, ամբողջ մահմետական աշխարհի մեծ խալիֆը, որ իր ձեռքի տակ անյաղութիւն զօրքերն ունելով միշտ սպառնալի կարող է լինել գեաւուրների աշխարհի համար: Մահմետականների բոլոր խռովութիւնները, նրանց բոլոր ապստամբութիւնները միշտ կատարվում են Ստամբուլի յոյսով: Թող այդ բանի մէջ համոզվի Ֆրանսիան և զոյժայ թիւրքային իր ցոյց տուած անզգոյշ բարեկամութեան մասին, որի համար նա օրինաւոր կերպով պատժվեց, ստիպված լինելով ձեռք զօրքերի ոյժով Ալժիրիայում ծագած ապստամբութիւնը:

Բոլոր վերոյիշեալ իրողութիւններից կարելի է եզրափակել որ ներկայ լուսնի շատ աջող է հայոց խնդրի լուծելուն: Գլխաւոր

պետութիւնների բարեկամական յարաբերութիւնները դէպի թիւրքական խանգարված են և յունաց ու չէրնօգորիական խնդիրները իրց յետոյ հերթը հասաւ և հայոց խնդիրը:

Այդ պատճառով ուրախալի է որ Ներսէսը կրկին կը լինի քաղաքական ներկայացուցիչ թիւրքաց հայերի:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՐԵՐ

Մեզ պատմում են թէ այն լուրը որ իւր թէ զերասան պ. Աղամեան պայմանաւորվել է թատրոնական կոմիտեի հետ անցնել տարվայ պայմաններով սխալ է: Մեզ հաստատապէս հաւատացնում են որ այս տարի Աղամեանը 200 րոպե ամսական և առաջին բնակիւ պէտք է ստանայ, իսկ անցիկ տարի ստանում էր 150 րոպե և վերջին բնակիւ: Աղամեանը կապել է նոր պայմանը յուրիս 4-ին, իսկ պայմանագրի մէջ գրված է յունիս 1881 թ.: Այն էլ պէտք է ասել որ Աղամեանի հին պայմանը կոմիտեի նշանակաւ պահում է, ցոյց տալու համար Կ. Պոլսի նոր զերասաններին որ Աղամեանի ռոմիլը չէ աւելացել, որպէս զի նրանք էլ աւելի չը պահանջեն:

ՄՕՁԴՕԻՅ մեզ գրում են, շատ ժամանակ չէ այստեղ վախճանվեցաւ Մոսկվայի համալսարանի բժշկական բաժնի ուսանող խաչատուր Լիսիցեան: Հանգուցեալի ծնողները յանձն են առել իրանց որդու հոգու համար իւրաքանչիւր տարի նոյնիսկ 25 րոպե յոգուտ Միացեալ Ընկերութեան: Թող օրինակ առնեն Մոզզովի ծնողները:

ՇՈՒՇՈՒՅ մեզ գրում են որ այս տարի Ղա-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԴԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Ներկայ տարւոյ Ջորճնէի արձակուրդներին տեղւոյ վլադիմիրեան կոչված քաղաքային զպրոցի ընդարձակ դահլիճում կայացաւ Ս. Պետերբուրգի նախնայի գիւղական ուսուցչների և ուսուցչուհիների ժողով: Ժողովի նպատակն էր ցոյց տալ ուսուցչներին և ուսուցչուհիներին այն բոլոր դասական և ուսումնական ձեռնարկները և գործիքները, որոնք պատրաստած էին ուղարկվելու Մոսկվայի գեղարուեստա-արդիւնաւորական հանդիսին ու մի և նոյն ժամանակ, օգտվելով ուսուցչների և ուսուցչուհիների ցուցմունքներով ու նկատողութիւններով, լաւացնել ու փոփոխել դասական առարկաների ընտրողութիւնը, որքան այդ կարելի կը լինի, Բացի դրանից, այդ ժողովում զարթեցան նոյնպէս և զանազան հարցեր, այդպէս օրինակ շարժական թանգարանի (подвижной музей), անգրագիտութեան առաջն առնելու ու ժողովրդական զբոսայգիներում արհեստներ մոզնելու մասին: Թէ որքան այդ ժողովը հասաւ իր նպատակին—այդ կարելի է նկատել յօդուածիս վերջում, իսկ այժմ աւելորդ չենք համարում Պետերբուրգի նախնայի ուսուցչական ժողովների սկզբնաւորութեան մասին ասել մի քանի խօսք: Այդ ժողովների ին-

ցիառիւմն ու պատիւը պատկանում է Բոգոստովնիկուն, Պետերբուրգի նախնայի ժողովրդական զպրոցների ղեկավարին, ուսուցչական ժողովները ծագել են զպրոցական ձեռնարկների և գործիքների կարիքների հենց հիմնարկութեան օրից: Այդ կարիքները բաց է արած այն նպատակով, որ ուսուցչները և ուսուցչուհիները միջոց ունենան օգտվել նրա մէջ ժողոված գրքերից ու զպրոցական գործիքներից իրանց դասախօսութեան ժամանակ: Բայց ղեկավարին և ինսպեկտորներին գիւղական զպրոցները այցելութիւն անելու ժամանակ նկատվել է, որ ուսուցչուհիներից շատերը չեն կարողանում օգտվել զպրոցական գործիքներից իրանց դասախօսութեան ժամանակ, ուստի և ծագել է միտք ժողովել ուսուցչուհիներին և ուսուցչուհիներին, ցոյց տալ նրանց ընթերցանութեան և օրինակելի դասերի միջոցով զպրոցական զանազան գործիքների գործադրութիւնը ու նշանակութիւնը: Բայց, ինչպէս այդ փորձը ցոյց տուաւ, ժողովները չէին կարող բաւականանալ միայն այդ նպատակով, — կարիքից ստիպված նրանք սկսեցին զարթեցնել այնպիսի հարցեր, որոնք արդէն չէին վերաբերում զպրոցական գործիքների բացատրութեանը, բայց որոնք զարթեցնել էին ինքն ըստ ինքեան—զպրոցական կեանքի պրակտիկայով—և հետեւապէս դրանք չէին էլ կարող մնալ անվճիռ: Կամաց-կամաց զարթեցան այնպիսի անգամ հարցեր, որոնք ունեն իսկ տեսական բնասորութիւն, այդպէս օրինակ, — ուսուցչի ազդեցութիւնը գիւղական շրջանի վրա, կամ թէ — արհեստների դասաւորութեան մասին ժողովրդական զպրոցներում և այլն: Այսպիսով ժողովները կամաց-կամաց կորցրին իրանց սկզբնական բնասորութիւնը, նոյն-

պէս և ընդլայնվեց պարսպամանց շրջանը, իսկ ժողովների կազմակերպութիւնը մնաց մի և նոյնը—և նրանք չեն կարողանում հասնել իրանց նոր նպատակին և հենց առաջվան էլ շատ թոյլ է իրագործվում: Բայց որպէս զի Պետերբուրգի նախնայի ուսուցչական ժողովները աւելի արդիւնաւոր լինէին, նրանց կազմակերպութիւնը անկասկած պահանջում է բաւական փոփոխութիւններ: Այն այն բոլոր նկատողութիւնները, որ ունենք ասելու եղած ժողովի կազմութեան առիթով: Նախ շատ քիչ ժամանակ է արվում ընթերցանություններ ժողովներում կարգաւոր կամ խօսելու այն հարցերի մշակութեան համար, որոնք պիտի ենթարկվին ժողովի անդամաց քննութեանը: Երկրորդ այն տեսակ հարցերի ընտրութիւնը, որոնք ժողովի քննութեանը պիտի ենթարկվին, լինում է առհասարակ առանց ժողովրդական ուսուցչների գիտութեան և միշտ անգամ հարցերի մշակումը ուղղակի յանձնվում է ուսուցչներից մի քանիսին: Այն ինչ թեմաների ընտրութիւնը ժողովրդական (գիւղական) ուսուցչների կողմից պիտի բոլորովին լինի ազատ, լրացնելով նրան այն հարցերով, որոնք մշակումը ու քննութիւնը կարելի են համարում ժողովի առաջաւոր ու փորձառու անձինքը: Բայց որովհետեւ յարուցած հարցերը բաւական ուշադրութեան արժանի հարցեր էին ու նրանց մշակումը առաջարկված է եղել այնպիսի անձանց, որոնք շատ մօտիկ ծանօթ էին այդ հարցերի հետ և այն էլ յանձնվել է մի քանի օր առաջ, մինչև ժողովի բացվելը, ուստի և շատ անգամ նրանց մշակումը եղել է շատ թոյլ ու սահմանափակվել է մեծ մասով ընդհանուր նկատողութիւններով: և չէր էլ կարելի սպասել կատարեալ մշակութիւն

այն պարունակից, որոնք շատ կարճ ժամանակ են պարապել հարցի քննադատութիւնով: Եթէ որ թեմաների ընտրութիւնը ազատ լինէր, այն ժամանակ մշակած կը լինէին հարցերը աւելի բազմակողմանի այնպիսի անձինք, որոնք աւելի մօտ ծանօթ են զարթեցնած հարցերի հետ ու բարեխղճաբար ուսումնասիրած նրանց գրականութիւնը: Երրորդ ժողովների առաջուայ կազմակերպութեան խիստ պահանջողութիւնը առաջ է բերել և մի ուրիշ անյարմարութիւն: — ուսուցչների մի մասը ցոյց է տալիս իրան իրեն փորձառու մանկավարժներ, իսկ միւս մասը—անփորձ աշակերտներ: Հենց այդ պատճառով այդ երկու խմբերի մէջ ծագել են մի տեսակ թշնամական յարաբերութիւններ: Գործերի այդ տեսակ ընթացքը առիթ է տուել մի քանի անձանց սաստիկ բարձր գնահատել իրանց աշխատանքը, զորդել է նոցա ընդունել մի տեսակ ինքնաշոյն գրութիւն, մի տեսակ արհամարանք դէպի իրանց միւս ընկերակիցները: Կարելի է ասել, որ մինչև անգամ գիւղական և քաղաքային ուսուցչների խառն ժողովը այնքան կանոնաւոր չէ կարելի համարել, ըստ որում դրանց և միւսների խնդիրները բաւական տարբեր են: Բացի դրանից, ժողովներում քննութեան ենթարկվեցան այնպիսի հարցեր, որտեղ քաղաքային զպրոցների ուսուցչները կարող են շատ քիչ օգուտ բերել, որովհետեւ նրանցից շատերը ծանօթ չեն գիւղական կեանքի պայմանների հետ, ապա ուրեմն և ժողովրդական (գիւղական) զպրոցների գրութեան հետ: Այդ դէպքում աւելի յարմար է գիւղական ու քաղաքային ուսուցչների համար դատ դատ ժողովներ կազմել:

Մեզ մնում է ցոյց տալ այստեղ միայն այն

բարազում հազար առաւ է և մեծ գումարով ցորին գնողներն էլ կան։

ՇՈՒՇՈՒՅԺ մեզ գրում են, «Մինչև որ հայոց դպրոցը թշուառ դրութեան մէջ է և երեք շուտով կը փակվի, քաղաքում բացվելու է բնական դպրոցը երեք դասարաններով, բնական աշակերտներ կան, որոնք անհամբեր սպասում են նրա բացվելուն։ Բացի սրանից բացված է քաղաքային դպրոցի կից մի արհեստական դասարան, որի համար կառավարութիւնը տալիս է 500 ռ. տարեկան, իսկ անտառապետը ձրի տաղձ է տալիս։ Արդէն ստորագրութիւն է բացված և ներկայացուցներ են տրվում յօգուտ այդ դասարանին։»

ԵՐԵՎԱՆԻՅԺ մեզ գրում են, «Բնական բոլոր հայոց դպրոցները մի շորս հինգ տարուց յետոյ փոքր առ փոքր կը փակվեն, որովհետեւ էջմիածինը մեր գաւառական դպրոցները բոլոր եկամուտները փոքր առ փոքր առնում է և կենտրոնացնում է վանքի մէջ։ Այդպիսով էջմիածինը նպատակն է որ քիչ ժամանակից յետոյ Անդրկովկասի մէջ ոչ մի հայոց դպրոց չը մնի, բացի էջմիածնի ճեմարանից, իսկ մեր հայոց երկտասարդութիւնը ստիպված կը լինի ուսում առնել միմիայն պետական դպրոցներում, երբ ազգային դպրոցները, էջմիածնի շնորհով, բոլորն էլ կը փակվեն։ Արդէն Երևանի և Շուշու դպրոցները սկսում են ենթարկվել այդ վիճակին։ Ներքից կը գայ և այլ դպրոցներին և Ներսիսեան դպրոցին։»

Հինգշաբթի, յուլիսի 16-ին Արծրաճու թատրոնում մասնակցութեամբ Ա. Գալստեանի յօգուտ պ. Աղայեանի կը ներկայացնուի «Սէր և նախապաշարմունք» կոմ. 3 արար. թարգ. Ա. Բարանեանի և զաւեշտ. Ալիկընի է 8½ ժամին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻՒԱ

Արագիւնների մէջ հրատարակված է համայնքների ժողովի անդամ յայտնի Բրէդլայի և Կլարստոնի գրադրութիւնը առաջինի յայտնութեան անիթով, որ նա մտադիր է իր տեղը բռնել համայնքների ժողովի մէջ և մասնակցել նրա նիստերին։ Եթէ Բրէդլայ կը գայ իր կուսակիցների հետ, վերջիններին չեն թոյլ տայ մտնել պարլա-

պատճառներից մէկը, որ ունեցել է քիչ թէ շատ նշանակութիւն առաջուայ ժողովների տուած աննշան օգուտների վրա, այդ այն է, որ ժողովների պարապմանց ցուցակը ուղարկվելու են եղել զիւղական ուսուցիչներին շատ ուշ և նետակապ նրանք նոյնպէս շատ քիչ ժամանակամիջոց են ունեցել նախապէս մտածելու առաջարկած հարցերի վրա. իսկ կարգաւ ինչ և ինչ լաւ պատրաստվելու համար—բոլորովին անկարելի է։

Չարթուցած հարցերի քննադատութեան համար պատրաստակցութիւն չունենալու պատճառաւ, վէճերը ժողովներում եղան առանց որ և ինչ սխառմանի, անդադար անցնելով մի հարցից դէպի միւսը. այդ պատճառով և ժողովի անդամները չեն կարէին որոշելու հետեւեալի, իսկ նկատուողութիւններ եղան շատ քիչ. զարթուած հարցերի քննութեան համար շատ քիչ ժամանակ էր որոշված։ Բացանկով այդ նկատուողութիւնները ժողովների կազմակերպութեան վերաբերմամբ, դառնամ այժմ ուսուցչական ժողովի պարապմանց ընթացքին։

Յունիսի 2-ին, ժողովրդական դպրոցների ղրկակտորի մի համաժողով ճառից յետոյ, որով նա ցոյց տուաւ ներկայ ժողովի նպատակը, Պետերբուրգի քաղաքային դպրոցների ուսուցիչներից մէկը կարգաց իր ընթերցաւ դասական այն բոլոր ձեռնարկների և գործիքների մասին, որոնք գործ են ածվում Ուլիսկու Ռոժնոե սլո-վո-ի ա. տարին անցնելու ժամանակ. Ռէֆերեն-տը իր զեկուցման մէջ նախ և առաջ յայտնեց այն միտքը թէ՛ գրագիտութեան որ եղանակներն են աւելի գործածական և դրանցից որք Վարելի է աւելի յարմարագոյն համարել Ռէֆերենտի կար-

մենտի բակը, իսկ Բրէդլային կը թողնեն մտնել պարլամենտի անցքերի մէջ, իսկ դա՛հի՛ճը ներս չեն թողնի։ Պարլամենտական ուստիկաններին օգնելու համար պօլի-ցիականներ են հրաւիրված։

Պարլամենտի անդամներից շատերը չափազանց անբաւական են, որ Վիլիգորի պարկի վերակացու իշխան խրատիան վերջին զօրախաղի ժամանակ պարլամենտի անդամների համար առանձին տեղեր չը պատրաստեց։ Համայնքների ժողովի անդամներից մի քանիսը ժողովի մէջ այդ առիթով յարձակվեցին ոչ թէ միայն կառավարութեան, այլ և թագաւորական տան անդամների վրա։

Մայո կոմսութեան մէջ երկու կալուածատերերի վրա հրացան արձակեցին։ Երկուսն էլ վիրաւորված են՝ մէկը թեթեւ, իսկ միւսը մահացու կերպով։ Յանցաւորները կալանաւորված են։

ՀԱՅՔ ԵՒ ՅՈՅՆՔ

Մայրաքաղաքի Յոյն հասարակութեան գլխաւոր լրագիրը՝ Ն է ո Ղ ո ս ո՝ որ ամբողջ Թիւրքիոյ մամուլն ալ գլխաւոր գործերէն մին է, Պատ. Տ. Տիմիթիոս Չոլաքիտի վերջին աշխատութեան վրայ, զոր անցեալ օր ծանուցեց, հետեւեալ խորհրդածութիւնն հրատարակած է, յորում համակրալից գիտողութիւններ կան Հայոց և Յունաց յարաբերութիւններուն վրայ։

«Պ. Տ. Չոլաքիտի ըստ ամենայնի կարեւոր և նոր գործն, որոյ վրայ մեր պաշտօնակիցը նախ քան զմեզ գրեցին, մեծ պատիւ կը բերէ թէ՛ աշխատասիրողին և թէ՛ մեր համագլխի հասարակութեան, որ ուշի ուշով ընթեռնելով զայն, կրնայ այսուհետեւ անախիտ ընել աշխատութիւնն ծագած նախապաշարմունքներ, որք՝ որոմանց նման խառնուելով հին ժամանակաց աստուածաբանական աւելորդ անըջարմարութեանց, հերձուածներ յառաջ բերին և կըբայր ազդեր բաժանեցին. ազգեր, որք նախ քան զՔրիստոնէութիւն մաքառած չէին բնաւ ընդ միմեանս, և որք՝ կը թուէ թէ սահմանեալ էին սիրոյ Աւետարանին գալուստէն»

Ժիզով աւելի յարմարն է սինտեթիքական եղանակը. այդ եղանակով յօրինած են արդէն շատ դասագրքեր և դրանց ընտրութեան մէջ ուսուցիչը բոլորովին ազատ է։ Ռէֆերենտը կանգ առաւ միայն երեք դասագրքերի վրա—Պատուստի, Ուլիսկու ու Բունակովի։ Այդ դասագրքերից նա աւելի յարմարագոյնն է համարում Ուլիսկու դասագրքը։ Պատուստի դասագրքը նրա կարծիքով չէ կարելի բոլորովին բաւականացուցիլ համարել, որովհետեւ դասաւարտութեան ժամանակ անկարելի է պատշաճաւոր ընտրողութիւններ անել դասական գործիքների մէջ. իսկ Բունակովի դասագրքը բոլորովին նման է Ուլիսկու դասագրքին։ Բացի դրանից, Բունակովի թոյլ կողմը կայանում է նրա մէջ, որ նախ և առաջ երեքսոյց նա ծանօթացնում է միայն 12 տառերի հետ ու վարժութեան համար այնպիսի բառեր է հնարում, որոնք անմատչելի են երեքսոյց հասկացողութեանը ու մի և նոյն ժամանակ հնարած բառերի մէջ չը կայ ներքին կապ։ Այնու ամենայնիւ, նա մի և նոյն ժամանակ այդ բոլոր թերութեանց հետ Բունակովի դասագրքի մէջ գտնում է այնպիսի արժանաւորութիւններ, որոնցից զուրկ է Ուլիսկու դասագրքը, այն է՝ առաջնում խօսակցութիւնները լինում են առարկայական—առարկաների միջոցով, իսկ երկրորդում—պատկերների, նկարների միջոցով։ Բունակովի դասագրքի անյարմարութիւններից մէկն էլ այն է, որ նրա դասագրքը վերջացնելուց յետոյ ստիպված ես լինում անցնել Ուլիսկու «Ռոժնոե սլո-վո» դասագրքին։ Ռէֆերենտը իր զեկուցումը եզրափակեց նրանով թէ՛ գրագիտութիւնը պիտի անցնել Ուլիսկու գրքով, կանգ առնելով Ուլիսկու դասագրքի վրա, նա

յետոյ մարտնչիլ խրարու հետ այնպիսի գաղափարաց համար, որք դարուց ի դարս անմեկնելի մնացած են և պիտի մնան յաւիտեան։

«Այսօր՝ ամենքս կը զարմանամք՝ Հայք և այլ Ուլիսկու գրք, թէ ո՛րպիսի այլանդակ պատճառաւ չեմք միացեալ, քանի որ միջնորմ մը չենք տեսներ ընդ մէջ, իբր ո՛ր է և պատճառ, և եղածն ալ փոսած և ոչինչ իսկ է։ Մեր Հայ եղբարք կը կարծուին ցարդ իբր դաւանողք զմի բնութիւն, սակայն ոյս հակառակամարտ վիճին մէջ այնքան նրբութիւն կայ, որ ցարդ իսկ ո՛չ աստուածաբանական հանճարն և ո՛չ այլ զրաբանութիւնը կարող չեղան բացատրել այս նրբութեան մեկնիչ սահմաններն, և բաժանումը՝ թէ և կայ՝ սակայն բոլորովին անհասկանալի է անոնց, որք իրերը կը քննեն պատմական, գործնական, դրական և աւետարանական օգտակար տեսակէտով մը։

«Հայկական Եկեղեցւոյ Ս. Մկրտութեան կանոնաց ընթերցումն ուրախացուց միանգամայն և վշտացուց զմեզ. մի կողմանէ, մինչև յարտասուս փռնեցանք այս արարողութեան վսեմութեանն և մերինն հետ նորա ճիշդ նոյնութեան վրայ, և միւս կողմէ, դարձեալ մինչև յարտասուս վշտացանք, որ հին դարու մի անմտութիւնը բաժանեց այսպէս զմեզ այն ազգէն, որոյ անունն ու պատմութիւնը բերկրութեամբ կընթեռնուենք և իբրեւ պարտք կուսնինք՝ Քրիստոսէն առջի մեր անմահ հարց մատենից մէջ։

«Հայոց Ս. Կաթողիկոսին ընդ Բիւզանդեան կայսեր գրակցութիւնը, զոր այս առաջին անգամ մեր լեզուին թարգմանուած կը տեսնենք և Հելլենական այնքան բառից կիրառութիւնն Հայոց եկեղեցւոյն մէջ՝ այնպէս սերտիւ կը զօդեն զմեզ մեր Հայ եղբարց հետ, որ միութեան ժամուն սպասող ո՛չ ոք կարէ սպասել այլ ևս (զի արդէն իսկ է այդ ժամանակը). վասն զի Հայք չեն այն ազգերէ, որք կրնան կարծել թէ երջանիկ են պատմութիւն չունենալով. ընդհակառակն՝ երջանիկ են նոքա, զի ունին պատմութիւն։ Նրանի՛ թէ Եւրօպոյց և կայսերական պատկառելի կառավարու-

սկեց թուել այն գործիքները ու ձեռնարկները, որոնք անշուշտ կարեւոր են «Родное слово» ա. տարին անցնելու ժամանակ. Ռէֆերենտի կարծիքով բոլոր մինչև այժմ հրատարակած ձեռնարկներից ոչ մէկը չէ կարող կատարեալ կերպով բաւականութիւն տալ Ուլիսկու պրօգրամային։ Ձեռնարկների ու գործիքների մի յարմար կօլ-լեկցիա կազմելու համար ստիպված են եղել շատ զգուշ ընտրողութիւններ անել նրանց դասական հրատարակութիւններից և մինչև անգամ մասամբ նորից կազմել. Այն ժողովածուի մէջ, որ պատրաստած է եղել Մոսկուայի հանդիսի համար, մտել են Չամխուզովսկու, Գաշտի, Վիլկէի, Շրէյքերի, Լէյտմանի, Ֆէնուի և Волено-Экономическое общество-ի հրատարակած նկարները։ Մի և նոյն ժամանակ Ռէֆերենտը նկատեց թէ՛ նկատողական դասաւարտութեան ժամանակ աւելի լաւ և յարմար նկարներ գործածել, քան թէ առարկաներ։

Կորանից յետոյ կարգաւիցեալ և մի ընթերցում այն գործիքների մասին, որոնք գործ են ածվում Ուլիսկու «Родное слово» բ. տարին անցնելու ժամանակ. նախ և առաջ Ռէֆերենտը յայտնեց այն միտքը թէ՛ հարկաւոր է արդեօք Ուլիսկու գրքից զատել այն բոլոր յօդուածները, որոնք վերաբերում են աշխարհագրութեանը (міровѣдѣніе) և դրանց անցնել բոլորովին առանձին, որպէս զի դրանցով կարելի լինի աշակերտաց հաղորդել բնական գիտութիւններ, թէ անցնել դրանց բացատրական ընթերցանութեան հետ միասին Ռէֆերենտի կարծիքով այդ յօդուածները պիտի կարգաւիցեն միասին։ Այնուհետեւ նա տնջաւ այն գործիքների քննադատութեանը, որոնք գործ են ածվում Родное слово-ի բ. տարին անց-

թեան կողմէ մտադրեալ բարենորոգումն. ընէ և ընդհանուր Արեւելից Խաղաղութեան յետոյ, պաշտօնապէս հնչէր սերտ եղբայրակցութեան ժամն, որոյ զալուստն յաջողապէս կաւեռնէ այնպիսի բանասիրական և պատմական երկեր, որպիսիք են Պ. Տ. Չոլաքիտիսի և նմանեաց երկատիրութիւնը։»

(Մատիս)

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԿԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլսի, 3 յուլիսի

Այս անգամ էլ մի քանի խօսք մեր այլակրօն համարիւնների վրա։ Հեռագիրներից գիտեք արդէն, որ Հասունի տեղը ընտրվեց պատրիարք. կաթողիկոս Ազարեանը. հայ-կաթողիկոսների այս ընտրութեան մասին կարելի է միայն ինչիւ առածը՝ промѣнать кукушку на ястреба. Սա թէպէտ ազգաւ զուտ հայ է, բայց հոգով և համոզմունքներով աւելի մոլորանդ, աւելի եղուխ, աւելի ազգատեաց քան թէ քաղաքացի Հասուն կարդինալը։ Հերթէ բերել միայն հետեւեալ նախաւոր կերպով արտասանած խօսքերը, ցոյց տալու համար թէ ինչ արարած է տաճկապաթօնիկների նոր առաջնորդը. հայոց ազգը միշտ եղել է կրօնական ազգ (?), մանաւանդ նա պիտի մնայ այժմ և այսուհետեւ խստիւ կրօնական, վասնորոյ ես ոչ կարող եմ ինքս հասկնալ և ոչ ձեզ հասկացնել թէ ինչ ասել է հայկական ինքնօրէն վարչութիւն և այլն։ Ան ինչպիսի ճառով (ի հարկէ թիւրքերէն լեզուով) պատուէ ց իր ստորագրեալների ժողովը նորընտիր հայ եղուխ-կաթողիկոսը։ Արեւմտ-ստրանից յետ քսան տարի չանցած կը տեսնենք, որ Կ. Պօլսի յիսուն հազար հայ կաթողիկոսներ կը դադարեն իրանց հայ կոչել, ասվելով լատին, արաբ, եգիպտացի, բայց ոչ հայ։ Ի՞նչ ոչխարային յատկութիւն ունեն բանականութիւն ունեցող արարածները ես. մի հատ անպիտան և կեղտոտ եղուխ կարող է պղծել ամբողջ մի հօտ...։

Ի՞նչ կասէք արդեօք թէ՛ ցոյց տաւ, որ այսպիսի մի եղուխ, փոխանակ ըստ արժանոյն գնահատվելու այստեղի հայ մամուլից, նա միայն վառ և ոգևորված ներքոյնի է ստանում ինչ է պատճառը—Ազարեանի տուած փարան. փարայով կարող էք առնել այստեղ յիշատի քանակութիւն ուղեք խլով, պատիւ, համոզմունք, համակրութիւն և այլն։ Այսպիսի մամուլով հը նարին է արդեօք ազգային ժողովին կամ որ և է ընկերութեան մի քայլ յառաջագիտութիւն ա-

նելու ժամանակ։ Նրա կարծիքով իբրեւ գործիքներ Родное слово-ի բ. տարուայ համար—կարող են համարվել նկարներ, բայց մի քանի դէպքերում իբրեւ գործիքներ կարող են համարվել նոյն իսկ առարկաներ, նա մանաւանդ այն յօդուածների ընթերցանութեան ժամանակ, որոնք ցատկովում է որ և ինչ մի արտադրութիւն, որի նախի համար, «какъ рубашка выросла въ полахъ»։

Այնուհետեւ Ռէֆերենտը սկսեց խմբագրել ինչպիսի գրքի բոլոր յօդուածները, բացառել դրանց իւրաքանչիւր խումբի ընդհանուր միտքը և ցոյց տուաւ թէ աշխարհագրութեանը որպիսի տեղեկութիւններ կարելի է հաղորդել այդ յօդուածներովը. Վերջապէս նա կարողաց մի ցուցակ այն գրքերի, որոնց կարելի է տալ աշակերտաց կարգաւոր այդ տարում և որոնցից կարող է օգտվել ինքն ուսումը։

Ընդ չը պիտի մի առ մի թուենք այստեղ այն բոլոր գործիքները, որոնք առաջարկում էին երկու Ռէֆերենտները, որովհետեւ բոլորը առանց բացառութեան չէ կարելի համարել բաւականացուցիչ ու մինչև անգամ հարկաւոր, իսկ երրորդ այն պատճառով, որ այդ տեսակ ժողովածու իր սատակի թանգութեան պատճառով անմատչելի է մի համառոտ ժողովրդական դպրոցի ժողովրդական գործիքները, գործիքները, որոնք ժողոված են Родное слово-ի ա. և բ. տարին անցնել ընթերցանութեան համար, 400 յուլիսից աւել չեն լինի վերաբերում է զպրօգրական գործիքների դասաւարտութեանը, ցաւակցական գործիքների դասաւարտութեանը, նախէ քար պիտի ասել, որ ընդհանրապէս այնպէս բացանողները չը կարողացան դրանց ժողովել ու կարգի բերել, որ կարելի լինէր ասլ մի պարզ հակացողութիւն minimum-ի կամ